

Universitat
de les Illes Balears

TREBALL DE FI DE MÀSTER

PROPOSTA DIDÀCTICA SOBRE EL CINEMA COM A METODOLOGIA EN L'ENSENYAMENT DE LA HISTÒRIA

Miquel Xavier Vidal Bosch

Màster Universitari de Formació del Professorat

(Especialitat/Itinerari de Geografia i Història)

Centre d'Estudis de Postgrau

Any Acadèmic 2020-21

PROPOSTA DIDÀCTICA SOBRE EL CINEMA COM A METODOLOGIA EN L'ENSENYAMENT DE LA HISTÒRIA

Miquel Xavier Vidal Bosch

Treball de Fi de Màster

Centre d'Estudis de Postgrau

Universitat de les Illes Balears

Any Acadèmic 2020-21

Paraules clau del treball:

Audiovisual, cinema, educació, història, proposta.

Nom Tutor/Tutora del Treball: Miquel Francesc Oliver Trobat

RESUM

Tot i la seva gran eficàcia per potenciar l'aprenentatge significatiu i durador en els alumnes, el cinema es troba excessivament mal emprat a les aules de 1r de Batxillerat. És necessari, doncs, un anàlisi de la seva relació amb l'educació i la història, i una proposta d'aplicació didàctica a l'assignatura d'Història del Món Contemporani. Inicialment, s'explicarà el procés de recerca de bibliografia, per indicar els buscadors i els mètodes més adients per trobar informació científica. En el present TFM, el bloc I es basa en el marc conceptual que acompanya l'anàlisi posterior (bloc II), el qual consta de distints apartats on s'inclou informació dels experts i es constitueix la teoria i la història de les relacions entre cinema, educació i estudi històric, centrant-se en eixos com les aportacions educatives del cinema, la relació entre ficció cinematogràfica i realitat històrica, les avantatges i inconvenients d'aquest medi com a recurs didàctic, etc. En tercer lloc, el bloc III està constituït per la proposta didàctica que es vol lliurar en aquest treball, la qual es basa en distints apartats per explicar les passes que ha de seguir un docent per elaborar aquesta proposta en concret a l'aula i enquadrar-la dins el marc educatiu actual. Després, s'hi exemplifica una enquesta de satisfacció que l'alumnat podria contestar per afavorir una autocrítica posterior del professor, i s'exposen els mètodes d'avaluació que es poden seguir de cara a les activitats i tasques proposades.

Paraules clau:

Audiovisual, cinema, educació, història, proposta.

ABSTRACT

Despite its great efficiency to enhance significant and lasting learning in the students, Cinema is actually been mistreated at High School 1st year's classrooms. It is necessary, then, to make an analysis of his relationship with Education and History, as well as a didactic approach at History of the Contemporary World course. At the beginning, it will be explained the process of bibliography research, to indicate the best searchers and methods to find scientific information. In this work, "Bloc I" is based on the theoretical framework that accompanies the following analysis ("Bloc II"), which is composed by different sections to explain the experts information and establish the theory and history of the relationships between Cinema, Education and History, focusing in things like the Cinema's educational contributions, the relationship between film fiction and historical reality, the advantages and disadvantages of Cinema as a didactic resource, etc. In third place, "Bloc III" will be composed by the didactic approach itself, which is built by different sections to explain the steps a teacher has to follow to elaborate this approach in a specific classroom and to frame it within the current educational framework. Finally, there is a satisfaction survey that students would answer to increase a teacher's self-criticism. There are also been exposed the evaluation methods to follow with all the activities and works of this approach.

Key Words:

Audiovisual, Approach, Cinema, Education, History.

ÍNDEX

INTRODUCCIÓ	7
PROCÉS DE RECERCA	8
BLOC I. MARC CONCEPTUAL	10
1. CINEMA I EDUCACIÓ: SÍNTESI DEL PASSAT I EL PRESENT	10
1.1. Història, cinema i educació a Espanya: primeres dècades del segle XX	10
1.2. Anàlisi de la situació nacional i internacional del cinema i l'educació a l'actualitat.....	10
2. CINEMA I SOCIETAT: CONCEPCIONS PRÈVIES DE L'ALUMNAT	11
3. DESENVOLUPAMENT DE LA CREATIVITAT I LA SENSIBILITAT.....	12
3.1. El valor de la creativitat del cinema.....	12
3.2. El valor de la sensibilitat del cinema.....	13
4. CINEMA COM A TRANSMISSIÓ DE CONEIXEMENTS I CONDUCTES	13
5. DIVERSES PERSPECTIVES SOBRE EL CINEMA COM A RECURS DIDÀCTIC	14
6. AVANTATGES I PROBLEMES DE L'ÚS DEL CINEMA COM A RECURS DIDÀCTIC	15
6.1. Avantatges.....	15
6.2. Problemes	16
7. CINEMA COM A FONT DE CONEIXEMENT HISTÒRIC	18
7.1. Vista general de la relació entre cinema i història a través dels experts.....	18
7.2. Diferenciació entre cinema històric i realitat històrica	20
7.3. Cinema i memòria.....	20
BLOC II. ESTAT DE LA QÜESTIÓ	21
BLOC III. PROPOSTA DIDÀCTICA	26
1. JUSTIFICACIÓ DEL TEMA I LA PEL·LÍCULA.....	26
2. ELEMENTS INICIALS A TENIR EN COMPTE	27
2.1. Continguts, criteris d'avaluació i estàndards d'aprenentatge avaluable	27
2.2. Actituds, procediments i competències	28
2.3. Temps i materials requerits.....	30
3. PREPARACIÓ DEL PROFESSOR.....	31
3.1. Sinopsi i fitxa tècnica de la pel·lícula.....	31
3.2. Simbologia i idees principals de la pel·lícula	33
4. PASSES PRÈVIES AL VISIONAT.....	34
4.1. Primera sessió	34
4.2. Context històric de la trama: continguts tractats amb aquesta proposta.....	36

4.3. Context històric de la producció de la pel·lícula	37
5. ACTIVITATS	38
5.1. Tres tipus d'activitats: abans, durant i després.....	38
5.2. Activitat abans del visionat.....	38
5.3. Activitat durant el visionat	39
5.4. Activitats després del visionat	39
6. ENQUESTA DE SATISFACCIÓ PER A L'ALUMNAT	41
7. MÈTODES D'AVAUACIÓ	41
CONCLUSIONS	42
ANNEXOS.....	45
ANNEX 1. IMATGES DE <i>EL NOI DEL PIJAMA DE RATLLES</i>	45
Cartell oficial de la pel·lícula:	45
Dos amics de dos móns distints:.....	46
La família protagonista:.....	47
ANNEX 2. POWER POINT DE LA PRIMERA SESSIÓ: EL NAZISME I L'HOLOCAUST	48
ANNEX 3. ENQUESTA DE SATISFACCIÓ	54
ANNEX 4. RÚBRIQUES D'AVAUACIÓ	56
Abans del visionat: qüestionari de preguntes.....	56
Després del visionat: redacció individual	57
Després del visionat: debat.....	58
REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES	59

INTRODUCCIÓ

El currículum d'Història del Món Contemporani de 1r de Batxillerat que ofereix la Conselleria d'Educació i Universitat del Govern de les Illes Balears, al Decret 35/2015, de 15 de maig, estableix ben clarament la següent reflexió:

``La metodologia per estudiar l'assignatura ha de ser diversa. Si bé l'exposició doctoral o la classe magistral pot ser, en ocasions, útil i fins i tot necessària, no se n'ha d'abusar (...) Hem de recórrer als recursos que ens ofereixen els mitjans audiovisuals i les tecnologies de la informació i la comunicació (...) Mitjançant aquests recursos, podem apropar-nos als personatges i a les èpoques històriques d'una manera més completa i, per què no dir-ho, menys avorrida (...) El canvi i l'impacte produït durant els darrers anys per les tecnologies de la informació i la comunicació ha de ser aprofitat, i més en una assignatura que se centra en l'estudi de la història contemporània`` (Currículum d'Història del Món Contemporani de Batxillerat, 2015, 2).

El cinema és, per tant, una via molt interessant per ensenyar història a les aules, i com a tal, mereix un anàlisi i una proposta d'aplicació pràctica a l'assignatura d'Història del Món Contemporani. En aquestes, es pretén evidenciar el cinema com un recurs bàsic i digne per augmentar la capacitat d'empatia i de retenció de coneixements de l'alumnat, i potenciar el seu interès en els continguts impartits.

Així, els següents objectius structuren l'esperit d'aquest treball: descobrir el cinema com a una font útil per a l'ensenyança de la història, eliminar el mite de les pel·lícules com a recursos inservibles i erronis a les aules, conscienciar de la importància de fomentar l'aprenentatge significatiu dels estudiants a través de la seva participació activa a classe, trobar noves vies per motivar i interessar l'alumnat, i analitzar els mètodes i activitats que es poden treballar per explotar didàcticament una obra cinematogràfica.

PROCÉS DE RECERCA

Un procés de setmanes de recerca a través de diversos buscadors online – *Dialnet, Google Académico, Redined, Graó, Scopus, JSTOR i SpringerLink* – em va donar un primer resultat molt ampli: 62 articles, dels quals no tots són útils i fiables per aquest treball. Són 22 els articles que finalment han estat emprats i referenciats.

Els tres darrers buscadors mencionats, *Scopus, JSTOR i SpringerLink*, no van aportar cap dels 62 articles inicials, doncs el seu procés de recerca no va donar els resultats esperats. És per això que no es troben mencionats a la següent taula, que resumeix aquest procés de recerca. Les paraules clau emprades en dita recerca, tal i com es pot observar a continuació, han estat *pel·lícules, educació, cinema, història, història contemporània i proposta didàctica*.

Es pot observar com a cada subpartat de cada base de dades el nombre de resultats va minvant a mesura que es van aplicant filtres segons diversos criteris.

Taula 1. Resultats de la recerca.

BASE DE DADES	ESTRATÈGIA DE RECERCA	RESULTATS (N. ARTICLES)
Dialnet	``películas educación``	812
	Articles de revista	586
	Ordenació per rellevància	80
	Resultats finals: 20	
	``propuesta didáctica cine historia``	61
	Articles de revista	28
	Resultats finals: 7	
Graó	``cine historia educación``	11.129
	Articles de revista	9.404
	Etapes: ESO i Batxillerat	3.026
	Ordenació per rellevància	48

	Resultats finals: 2	
	Revista Íber: buscador de números	103
	Resultats finals: 3 ¹	
Redined	``proposta didàctica història cinema``	25
	Resultats finals: 2	
	``propuesta didáctica cine``	654
	Només registres amb text complet	624
	Ordenació per rellevància	50
	Resultats finals: 7	
	``cine educación``	48.400
Google Académico	Ordenació per rellevància	40
	Resultats finals: 7	
	``cine educación historia``	41.100
	Ordenació per rellevància	60
	Resultats finals: 6	
	``cine educación historia contemporánea``	80.500
	Ordenació per rellevància	30
	Resultats finals: 4	
	``propuesta didáctica cine historia``	51.200
	Ordenació per rellevància	50
	Resultats finals: 4	
	TOTAL: 62 ARTICLES	

Font: Elaboració pròpia

¹ Revista Íber, números 11, 77 i 80.

BLOC I. MARC CONCEPTUAL

1. CINEMA I EDUCACIÓ: SÍNTESI DEL PASSAT I EL PRESENT

1.1. Història, cinema i educació a Espanya: primeres dècades del segle XX

Ja es parlava del cinema com un interessant recurs didàctic a les tres primeres dècades del segle XX a Espanya. El cinematògraf sorgia en aquells moments com un innovador fenomen que atreia un gran nombre de masses gràcies a l'atractiu del factor audiovisual, que des del punt de vista didàctic aportava coneixements de forma clara i dinàmica. El corrent artístic i intel·lectual avantguardista es va interessar molt en el cinema, però des d'un prisma elitista, doncs no assegurava una formació cinematogràfica pel conjunt de la població, la majoria de la qual no es podia permetre accedir a les sessions i als seus experiments d'avantguarda. No era tal el protagonisme que es lliurava al "setè art" des de les institucions polítiques. Sí era major durant els breus anys de la Segona República, en els que es notava un major interès en fer arribar la cultura a tots els indrets de la societat (Álvarez, 2002: 63).

1.2. Anàlisi de la situació nacional i internacional del cinema i l'educació a l'actualitat

El pes del cinema dins les aules no ha estat tan gran a les darreres dècades com alguns experts recomanen. Des de l'Acadèmia de les Arts i les Ciències Cinematogràfiques d'Espanya, els autors Fernando Lara, Mercedes Ruiz i Marta Tarín (2019, citats per Fuentes-Moreno i Ambrós-Pallarés, 2020: 202-205) posen en valor l'objectiu d'implicar al màxim totes les autoritats estatals, autonòmiques o locals possibles per aconseguir un major pes del cinema en l'àmbit educatiu. El camí per fer-ho possible passa a través del Pla d'Alfabetització Audiovisual a Espanya. La presència de l'ensenyança audiovisual a la legislació educativa espanyola és, a dia d'avui, encara difusa i poc aclaridora del què es podria fer i com es faria.

Si ens fixem en el marc internacional, aquesta situació canvia, doncs ens trobem amb països amb major aprofundiment en el cinema com a recurs didàctic als centres educatius: França, Regne Unit, Alemanya, Bèlgica, Estats

Units, Rússia, Canadà i Austràlia. Destaca el *British Film Institute* com una de les institucions més capdavanteres en aquest assumpte. Altres institucions i organismes de caire internacional, com la UNESCO i la Comissió Europea, també promouen diversos programes i estudis sobre el cinema per convèncer als governs nacionals de la seva utilitat (Fuentes-Moreno i Ambrós-Pallarés, 2020: 202-205).

2. CINEMA I SOCIETAT: CONCEPCIONS PRÈVIES DE L'ALUMNAT

És fàcil adonar-se'n que a la nostra societat actual es valora molt més el producte audiovisual que el producte escrit. Les imatges cansen menys, entretenen més i atreuen molt major atenció que les paraules. La presència del cinema a les aules, repletes de nins i nines que han nascut i crescut amb el medi audiovisual, és, per tant, més necessària i estratègica que mai.

Explica Federico Ruiz (1998: 39-40) que hi ha tres tipus de concepcions i idees que els alumnes solen tenir de forma prèvia a la visualització de pel·lícules: les espontànies, basades en coneixements de la vida quotidiana (explicacions amb les que es poden explicar els fets del dia a dia); les induïdes, que sorgeixen de l'entorn social de l'alumne i es defineixen a partir dels tòpics, creences i actituds que l'envolten, tant en termes més particulars com en el conjunt de la societat; i, finalment, les analògiques, que es produeixen arrel de la falta de referents quotidians de l'alumnat sobre una o varies qüestions d'un film, que provoca una desconexió entre el que proposa aquest i el que l'alumne sol representar i processar.

Les concepcions espontànies són les més abundants entre l'alumnat, doncs, com s'ha vist, el cinema ja està molt inserit en el seu dia a dia i la seva mentalitat. Tot i la falta de coneixements tècnics (enregistrament del vídeo, del so, guió, equips de treball dins una pel·lícula...) que puguin tenir sobre aquest art, els joves d'avui en dia veuen molt proper el cinema, el que provoca més enteniment i interès per part seva. Les pel·lícules representen, normalment, realitats que poden ser molt properes als seus espectadors. Això no només s'aconsegueix amb històries versemblants o realistes, sinó amb il·luminacions, escenaris o personatges propers a la nostra realitat (Ruiz, 1998: 39-40).

3. DESENVOLUPAMENT DE LA CREATIVITAT I LA SENSIBILITAT

La disciplina artística és una forma d'expressió que ens ajuda a desenvolupar sentiments i emocions per entendre millor la vida, i, tot i les seves innegables avantatges, actualment està poc introduïda dins el funcionament de les aules dels instituts d'aquest país. Són molts els experts en educació que reclamen més dedicació a treballar diversos valors socials i la moral a través de la interacció amb l'entorn, així com també treballar la creativitat i el desenvolupament dels processos cognitius (lògica i raonament) i sensorials dels joves (Ruiz, 2018: 32-33).

3.1. El valor de la creativitat del cinema

La creativitat és la capacitat personal que tenim per inventar, imaginar i descobrir, i per destacar en algun aspecte i ser originals i únics en els nostres raonaments i creacions individuals. La didàctica depèn, en gran part, de la creativitat. I, ser creatiu no només significa saber escriure relats, dibuixar o fer qualsevol altra activitat artística i cultural. També s'identifica totalment amb la investigació científica a tot tipus de matèries i temàtiques (Martínez-Salanova, 2003: 49). Per tant, una educació que potencia únicament altres aspectes com la racionalització, les normes, la repetició o l'absorbiment de coneixements "pre-fabricats" (llibre de text...) no contribueix a potenciar la creativitat.

El cinema és un art creatiu per naturalesa, doncs neix de l'originalitat i té un enorme potencial educatiu en aquest sentit fruit de la seva capacitat de capturar el moviment, el so i l'espai, així com de despertar tot tipus d'emocions i estímuls (Ruiz, 2018: 37-39). El desenvolupament d'aquesta creativitat s'aconsegueix a través del record i la memorització de dades – que alhora causen un desenvolupament cognoscitiu –, i, també, de la reflexió i el raonament lògic de l'alumnat arrel del visionat de pel·lícules (Martínez-Salanova, 2003: 49).

3.2. El valor de la sensibilitat del cinema

La sensibilitat és un valor que cal treballar amb els nostres joves, que en sortiran molt beneficiats en incomputables aspectes de la vida si compten amb una personalitat sensible a l'art, la cultura, les relacions humanes i els estímuls externs. La sensibilització és el primer pas cap a un ferm aprenentatge de tot tipus de coneixements, ja siguin històrics o de la vida en general. Els alumnes d'institut es troben en una etapa de la vida on els estímuls que rebin són determinants per a la seva formació adulta. Tot i ser una tasca que ja ha d'iniciar-se des del naixement, la percepció sensorial ha de ser una de les bases dels plans de desenvolupament de competències que tinguin els centres educatius (Martínez-Salanova, 2003: 49).

El cinema és, en definitiva, un instrument molt útil per potenciar aquesta sensibilització, a través del potencial audiovisual i emocional que ja s'ha comentat anteriorment. Els colors de la fotografia del film, la música, les interpretacions dels actors, el missatge que vol transmetre el guionista, els plans visuals que ens mostra el director, l'ambientació... Tot plegat contribueix a la conscienciació artística, creativa i emocional dels espectadors, en aquest cas els alumnes.

4. CINEMA COM A TRANSMISSIÓ DE CONEIXEMENTS I CONDUCTES

Un altre gran potencial del cinema és la seva capacitat per transmetre informació i coneixements sobre la realitat que ens envolta. Aquesta informació pot ser més general i complexa, com poden ser pensaments, idees o processos històrics del passat, o d'altra banda, més concreta i senzilla. Aquest últim cas és el d'activitats, conceptes o detalls que aprenem gràcies a la visualització de pel·lícules, i que en molts casos no aprendríem sense elles. La importància del cinema dins la nostra cultura popular i la nostra societat el converteix en una de les fonts d'informació més habituals que tenim (García-Raffi, 2013: 382-384).

Aquesta quantitat de dades que ens pot proporcionar una pel·lícula és una molt bona solució de cara al conflicte entre competències i continguts que trobem dins el món educatiu en els darrers anys. Ni és bo fer que els alumnes hagin d'acumular una gran quantitat d'informació a través de la memorització, ni

tampoc eliminar l'aprenentatge de continguts i centrar-se únicament en les competències, fet que no ajudaria, entre d'altres coses, al desenvolupament cognitiu dels joves. El punt intermedi és la via correcta. El cinema, doncs, és una solució entretinguda i atractiva per a l'assoliment d'informació. El factor audiovisual ajuda molt a recordar dades (Martínez-Salanova, 2003: 49).

No només és mera informació teòrica i/o continguts d'història el que ens transmet el cinema en clau de coneixements. També hem de pensar en l'impacte que hi té en el nostre comportament social, basat tant en la interacció entre persones com en les vies de solució de conflictes. Precisament per la seva capacitat per arribar a una gran quantitat de persones, el cinema actua com un dels motlles de les nostres conductes, a través de la influència que té i les modes que pot crear. Aquesta influència no és pas petita, doncs hem de tenir clar que el cinema té la capacitat per traspasar barreres i esdevenir com universal. Des de llocs i moments històrics distints, som capaços d'entendre i empatitzar amb les conductes alienes. El factor audiovisual és absolutament clau en aquest aspecte, doncs les mirades, els gestos i les emocions dels personatges creen connexions humanes amb els espectadors (García-Raffi, 2013: 382-384). El cinema, doncs, ens ajuda a entendre millor les situacions humanes, basades en actituds i comportaments diversos. Les pel·lícules tenen la capacitat d'endinsar-se i reproduir la vida humana i els seus conflictes, odis i amors, fent un anàlisi de les motivacions de les persones. Per tant, el cinema contribueix també al coneixement de les pròpies persones (Martínez-Salanova, 2003: 48).

5. DIVERSES PERSPECTIVES SOBRE EL CINEMA COM A RECURS DIDÀCTIC

Román García (2007: 123-126) explica que hi ha diverses perspectives a l'hora d'emprar el cinema com a recurs didàctic: usant-lo com a disculpa o exemplificació, com a discurs o com a entitat pròpia. En el primer cas, podem entendre el "setè art" com a disculpa o exemplificació si ens il·lustra una determinada idea amb imatges i/o diàlegs de forma molt concreta. Es tracta, doncs, de que ens faci una explicació d'algun concepte, fet o situació històrica a través de les imatges (recurs audiovisual) i les interaccions entre personatges

(recurs narratiu). Si l'emprem específicament com a recurs didàctic, qualsevol pel·lícula que compleixi aquests trets és susceptible de perdre identitat en sí mateixa, és a dir, ser emprada únicament en forma de fragments i escenes il·lustratives.

En el segon cas, els films poden ser emprats com a discursos, és a dir, identificant els seus missatges i la seva intencionalitat, a partir de la disgregació de l'obra – tal i com passa a l'anterior cas, amb la diferència de que en aquest la unitat a estudiar és major que una successió d'imatges, ja que inclou el rerefons teòric de la pel·lícula –. Finalment, en el tercer cas, el cinema es tracta com a entitat pròpia. La pel·lícula seria un ens al complet, una obra indivisible, i s'analitzarien els seus contrastos i temps discursius, per tal de tractar tot el film al complet. La importància d'aquest darrer cas radica en que en moltes pel·lícules hem de distingir el missatge transmès en escenes concretes i el que es vol fer a tota l'obra al complet (García, 2007: 123-126).

6. AVANTATGES I PROBLEMES DE L'ÚS DEL CINEMA COM A RECURS DIDÀCTIC

6.1. Avantatges

Un aprenentatge durador. El caràcter audiovisual del cinema ajuda molt a aconseguir un aprenentatge de continguts més estable i durador en el temps. Les imatges i els sons són més eficaços per la memorització que el text escrit. Ben conegut és el dit popular de "una imatge val més que mil paraules", que en certa part és ben encertat. Segons explica Virginia Guichot (2014: 146-147), una persona amb una capacitat de memòria estàndard és capaç de recordar un 60% de les coses que assimilen amb imatge i so (com el cinema), tan sols un 30% de les que només veu, i un 15% del que només escolta. Això ens porta a una reflexió molt important i necessària: s'ha de tenir molta cura a l'hora de seleccionar un film per visualitzar-lo a l'aula, doncs és perillós que compti amb informacions històriques falses que l'alumnat pugui assimilar i recordar fàcilment. El cinema, en aquest sentit, és molt útil però també exigeix molta responsabilitat al docent.

Un producte atractiu. És evident la capacitat d'atracció que posseeix el cinema en els joves, com ja s'ha dit anteriorment. Els adolescents consumeixen pel·lícules més enllà de l'obligatorietat que els suposaria l'aplicació del "setè art" a les aules. Estan acostumats i acomodats al medi audiovisual des de ben petits. Per tant, és un clar punt a favor de l'ús del cinema a les aules el fet que els protagonistes d'aquestes, els alumnes, hi tinguin un fort interès de base. L'impacte audiovisual i la possible identificació amb els personatges de les pel·lícules provoca que l'alumnat es senti, generalment, més integrat dins l'activitat que si tan sols es limités a escoltar l'explicació del professor (Guichot, 2014: 146-149). A més, s'ha de dir que les pel·lícules tenen la capacitat de motivar a l'espectador a seguir aprenent més enllà del final del metratge, a partir dels llibres i articles (Peñalver, 2015: 222-223).

La interdisciplinarietat. L'àmplia varietat de temàtiques i coneixements distints que ens ofereix el cinema ens permet parlar d'un caràcter interdisciplinari d'aquest art. Una pel·lícula ens pot transmetre elements de distintes branques i estudis, com la psicologia, la sociologia, la filosofia, l'antropologia i molts d'altres, a més de l'anàlisi històric, evidentment. Tot plegat ens permet aprendre les societats passades gairebé en la seva totalitat d'àmbits. Per exemple, un film ens pot mostrar les diferències entre classes socials a una societat determinada, l'arquitectura que abundava a l'època, el mobiliari habitual d'espais interiors, els materials emprats per qualsevol activitat o labor que puguem imaginar, l'organització social a qualsevol aspecte, el vestuari de les persones, etc. Tots són elements força distints entre sí, però possibles dins una mateixa obra (Guichot, 2014: 146-149).

6.2. Problemes

Falta de formació cinematogràfica. Un important factor que dificulta una relació més normalitzada és la falta de formació del professorat en continguts audiovisuals i cinematogràfics, i en la seva aplicació didàctica. Ni els plans d'estudi de la formació inicial dels mestres d'Educació Infantil i Primària ni els del màster de formació pels docents de Secundària contempnen aquests elements. Autodidactes han de ser aquells que s'atreveixen a incloure el cinema en la seva tasca docent (Fuentes-Moreno i Ambrós-Pallarés, 2020:

202-205). Aquest problema de falta de formació no només l'hem d'atribuir als plans educatius de les universitats. També hi tenen certa responsabilitat els propis docents, que veuen el medi audiovisual com a una obligada – i enfeïnada – reconversió. Indubtablement, és més còmode pel professorat no canviar el que ja s'ha après i fer la feina que ja es sap fer, però els millors docents són aquells que busquen el millor pels seus alumnes – sigui a través del cinema o no – sense atorgar tant pes als seus propis interessos. És evident que molts professors, en definitiva, necessiten més coneixements tècnics, lingüístics i estètics sobre el cinema (Peñalver, 2015: 223-224).

Conta també Peñalver (2015: 223-224) que no només és la falta de coneixements sobre cinema del cos docent la que preocupa. Evidentment, també la de l'alumnat. Entendre de veritat el cinema no és una tasca fàcil, no es tracta de veure una pel·lícula i saber què ha passat, sinó també llegir entre línees i veure més enllà. I no només calen coneixements teòrics i tècnics. És vital tenir molta pràctica. Veure molt cinema. Avui en dia, els alumnes més joves estan cada cop més acostumats a mitjans audiovisuals d'Internet molt diferents a les pel·lícules.

Falta de recursos i temps. Un altre destacat problema és la falta de recursos i materials a les aules, tant en forma d'objectes necessaris com en espais apropiats i temps idoni. La solució hauria de passar per la sensibilització i motivació del professorat pel recurs cinematogràfic, així com una major inversió econòmica per part d'institucions públiques, la comunitat educativa o la propietat del centre (aquest últim en cas d'instituts i escoles privades) (Peñalver, 2015: 223-224).

Tal i com diu aquesta mateixa autora, la principal trava a una millor disponibilitat de temps a dedicar al cinema a les aules és la rigidesa del currículum de les assignatures que marca la legislació vigent. La preocupació, evidentment, és impartir una gran quantitat de continguts en un temps limitat, fet que rebaixa el temps per dur a terme propostes més innovadores.

Poca confiança en el cinema. La realitat del cinema com a un producte d'històries fictícies també perjudica la seva integració a les aules, doncs és vist molt sovint com un recurs amb poc rigor i poca adequació a l'educació. El

problema en aquest cas no és el cinema en sí, sinó la falta de confiança en ell. La solució seria, doncs, la conscienciació sobre les seves avantatges i l'esperit crític que cal desenvolupar amb les pel·lícules (Peñalver, 2015: 223-224).

Representació de la realitat. El cinema no és una imposició de la realitat, sinó una representació seva, i sempre des d'un punt de vista particular (el director, el guionista, el productor...). L'atracció del factor audiovisual del cinema pot causar confusió en l'espectador, que pot arribar a creure en una "veritat" no exacta o directament falsa. No hem de confondre mai una pel·lícula amb la realitat passada. Un film ens ofereix un exemple, una de les diverses visions que hi pot haver sobre un succés històric. Tot això es torna més perillós a les aules, doncs la formació en procés dels estudiants no els permet, a vegades, separar la realitat de la realitat fílmica. Per això, cal fomentar l'esperit crític en els joves. Han d'aprendre a desconfiar – en el sentit del cinema com a font històrica –, fer reflexions pròpies i buscar informació si és necessari (Guichot, 2014: 146-149).

7. CINEMA COM A FONT DE CONEIXEMENT HISTÒRIC

Un cop vist el pes que poden tenir els films en el nostre desenvolupament personal i social, hem d'analitzar també la seva capacitat didàctica de cara als continguts teòrics que s'imparteixen a les escoles i instituts. La didàctica dins el cinema no és pas un element marginal. El conegut com "setè art" ha comptat sempre amb aquesta intencionalitat, que en molts cops ha estat més important que la seva funció lúdica. I no només són les pel·lícules "històriques" les que transmeten informació valuosa. També ho fan totes aquelles que es centren en altres temàtiques però ho fan rodejades d'un bon marc històric (García, 2007: 123-126).

7.1. Vista general de la relació entre cinema i història a través dels experts

Expliquen Concha Fuentes-Moreno i Alba Ambrós-Pallarés (2020: 199-202) que si bé inicialment el cinema no estava ben vist entre els historiadors com una font legítima d'informació històrica, i només considerada com un producte d'oci i entreteniment, actualment està molt més acceptat com a recurs important i necessari pel coneixement històric, a través de la certificació d'un

imaginari, unes identitats culturals i unes representacions del passat. Les obres fílmiques són, tal i com qualsevol altra obra d'art, manifestacions representatives del seu context històric.

L'apropament entre cinema i història es va produir sobretot als anys setanta i vuitanta del segle passat. Conten aquestes dues autores que a França hi destaquen dues figures fonamentals: els historiadors Marc Ferro i Pierre Sorlin. El primer afirmava que el cinema es podia interpretar de formes diverses (i totes acceptables) des del punt de vista històric: com a documents històrics dignes d'anàlisi – sent, per tant, una font auxiliar de l'estudi històric –, com a mecanismes que generen visions d'un esdeveniment històric, com a reflex d'uns trets polítics i ideològics determinats a través del llenguatge i l'estètica cinematogràfica, i, finalment, com a base per a l'anàlisi del context històric en el que es va realitzar el film. Aquest últim cas era el que promovia més Sorlin, molt més centrat en el context de l'obra que en la seva trama i narració històrica.

Fuentes-Moreno i Ambrós-Pallarés (2020: 199-202) també ens exposen el punt de vista del professor Robert Rosenstone, del centre d'estudis fílmics *The Historians Film Committee*, qui estableix que les pel·lícules ens mostren la història com a un procés, propiciant una visió integral i no fragmentada com si fos una font textual. Pel professor Rosenstone, els films històrics – que són els que representen el passat – poden servir com a drames o documents si tendeixen al realisme, o com a experiments si a més d'explicar el passat es fa referència al què significa aquest passat per nosaltres a l'actualitat.

D'altra banda, ambdues autores ens mostren el pensament de l'escriptor i sociòleg alemany Siegfried Kracauer, qui destacà la construcció de la memòria històrica i la formació d'identitats que provoquen les pel·lícules històriques, així com també la visió de l'historiador britànic Peter Burke, qui valorà molt la capacitat del cinema de mostrar-nos la visió d'un determinat fet històric que es tenia en el seu context històric. Seria el reflex del que es pensava en el moment de la producció de l'obra.

7.2. Diferenciació entre cinema històric i realitat històrica

És important saber distingir bé entre el cinema i l'estudi històric, doncs les seves finalitats són molt distintes. Les pel·lícules, tot i poder ser versemblants i poder comptar amb un marc històric correcte i adequat, són productes de ficció, fets per entretenir, il·lustrar i/o llançar un missatge. En canvi, el treball dels historiadors ha de ser verídic (no versemblant), rigorós i detallat. No es tracta de buscar l'entreteniment, sinó únicament l'aprenentatge. El cinema no té ni la necessitat ni l'obligació de ser realista, la historiografia sí. Dit això, queda força clar que el cinema històric no és el mateix que l'estudi històric, i no s'ha de considerar com a tal (Peñalver, 2015: 222-223).

Això no vol dir pas que el cinema no pugui ser un mitjà molt útil i necessari per entendre idees, mentalitats i contextos històrics. Les pel·lícules no ens descobriren res que no es sabés abans, no ens permetran saber la veritat i descartar les idees falses. Però, ens permetran tenir una visió més clara del passat (Peñalver, 2015: 222-223). Aquesta reconstrucció de la realitat passada, doncs, la poden fer a través dels diàlegs i les idees que es vulguin transmetre, però també arrel de les imatges – vestimentes, decorats, paisatges... –.

Comptant amb tots aquests elements, els films rigorosos en el sentit històric aporten versemblança i credibilitat a l'espectador, que es pot fer una idea del que era el passat, tot i que sempre s'ha de tenir clar el fet que una pel·lícula no és un documental o un treball històric, i, per tant, pot contenir elements de ficció, així com també problemes de precisió no intencionats respecte la realitat del passat. El cinema, en definitiva, no descobreix la història, sinó que es fa eco d'ella i la representa (García, 2007: 123-126).

7.3. Cinema i memòria

La reconstrucció del passat és la memòria, i ens serveix per comprendre millor qui som i el present on vivim. Michel Clarembeaux (2010: 29-30) distingeix entre dos tipus de memòria: la individual o personal, i la col·lectiva o social. El conjunt de memòries del primer tipus constitueixen el segon, el qual simbolitza els records i experiències del conjunt de membres d'un determinat grup humà o societat. Per tant, si la nostra visió col·lectiva del passat (la memòria) està

formada per visions més concretes, el cinema hi pot tenir un paper molt destacat, doncs són les històries més personals i concretes (les biografies, per exemple) les que ens ajuden a construir una realitat passada més global.

En definitiva, a les aules no només s'hi poden realitzar activitats relacionades amb films històrics genèrics que tractin temes o successos molt coneguts. També hi tenen un lloc aquelles pel·lícules que contenen històries de vida o de successos poc coneguts però molt representatius d'un determinat període històric. A més, fins i tot són acceptables aquelles pel·lícules que no siguin del tot exactes en termes històrics, doncs – sempre i quan es vegi amb esperit crític – molts cops importa més la idea i la sensació que es volen transmetre que els continguts detallats en sí. Això sí, recordant aquest necessari esperit crític, cal dir que els testimonis individuals compten amb major risc de falsedats o mitges veritats que no facin justícia a la pura realitat passada. El cinema, com a mitjà de comunicació, no deixa d'estar exempt de la voluntat propagandística d'algunes persones (Clarembaux, 2010: 29-30).

BLOC II. ESTAT DE LA QÜESTIÓ

Com es fa una proposta didàctica? Els articles consultats exposen molts elements a tenir en compte a l'hora de construir una proposta didàctica relacionada amb cinema i història. Tot i les especificacions de cada article i el resultat general molt ampli i divers, la majoria d'autors consultats coincideixen en l'estructura que ha de tenir l'activitat i els seus elements principals. Així, ens expliquen que primer de tot s'han de tenir clars els elements didàctics i pedagògics que envolten la proposta, després hem de programar una preparació prèvia per part del docent abans de la sessió de cinema, i també es podran fer moltes tasques diverses i de diversos tipus (abans, durant o després de la visualització de la pel·lícula).

En primer lloc, abans de preparar o treballar el material que conformarà l'activitat que proposem, se'ns explica que hem de tenir identificats una sèrie d'elements i pautes que conformaran l'esperit didàctic de l'activitat, és a dir, tot allò que nosaltres volem que treballin i desenvolupin. És necessari, doncs, que tinguem presents els continguts històrics que volem tractar amb l'ajuda del cinema i les tasques que programarem al seu voltant. En conseqüència, hem

de definir els objectius curriculars que ens marcarem, és a dir, el que volem que aprengui l'alumnat de la història. Aquests s'han d'expressar amb verbs en infinitiu, no amb substantius. Serà necessari, per tant, consultar el currículum que estableix la llei de cada curs, i també tenir en compte el nivell específic de l'alumnat d'un determinat grup.

Alguns autors com Nilda Bermúdez (2008) i Tamara Peñalver (2015) diuen que també és important incloure els objectius pedagògics, és a dir, els procediments, destreses i actituds que volem fomentar en l'alumnat. Aquestes habilitats i reflexions podrien treballar-se tant amb la visualització cinematogràfica com amb les tasques a l'aula corresponents. A més, Núria López (2010) menciona, també, la importància de definir les competències que es poden explotar (cíviques, lingüístiques, digitals...). En definitiva, ens estan dient que no només són importants els continguts, sinó també tota la resta d'aprenentatges no històrics que es poden obtenir. Víctor Manuel Núñez-García (2014) diu que l'alumnat necessàriament ha d'aprendre a pensar per sí mateix i tenir esperit crític, no simplement creure el que diu el professor.

S'ha d'establir, també, el temps del que disposarem. Hem de saber què durarà exactament la pel·lícula o pel·lícules i quantes sessions de 55 minuts es necessitaran. Julio López (2014) ens diu que es requereixen mínim dues classes per la projecció de la pel·lícula, però que entre ambdues hi pot haver una sessió d'ampliació de coneixements a través de la recerca de conceptes per Internet. Alhora, ens diu que és útil i factible dedicar tres sessions a complementar la visualització del film: una classe d'explicació de continguts per part del docent, una d'activitats en grup i la ja mencionada ampliació de coneixements.

Pel que fa a la programació de les tasques, els experts ens ofereixen dinàmiques diverses: feina individual, en parelles o en grups de 3-5 persones – amb possibilitat de ser més si es tracta d'una reflexió i/o debat grupal –. Oliviero (2005), López (2010), Núñez-García (2014) i Peñalver (2015) són els més propensos a l'aprenentatge cooperatiu. Els dos primers, a més, incideixen en la importància d'incloure un llistat de materials necessaris a la redacció per escrit de la proposta didàctica.

Abans de treballar amb l'alumnat, el docent ha d'elaborar una sèrie de qüestions prèvies, com és, per exemple, la selecció d'aquelles pel·lícules que poden ser profitoses pel tema estudiat, un procés del qual parlen quasi tots els autors consultats – Gómez (1997), Bermúdez (2008), Núñez-García (2014), Valero (2005) –, que expliquen que s'haurà de tenir en compte la manera en que es volen aplicar els films a l'aula, els objectius que prèviament s'hauran previst i el nivell del grup a qui van dirigits. Tot i que les pel·lícules que s'exposen a les aules d'història poden tractar perfectament temes més concrets i secundaris, ens recomanen que tres pel·lícules puguin tractar els continguts aproximats a mitja unitat didàctica (tot i que després només es faci servir un film).

Lògicament, i tal i com diu José Gómez (1997), és vital que el professor faci, com a mínim, un visionat previ de la pel·lícula que s'hagi de veure per tal d'extreure idees, preparar explicacions i detectar possibles problemes. No és obligatori que a l'alumnat se'l projecti un film sencer. Amb seqüències o escenes significatives és suficient (Gómez, 1997, Peñalver, 2015). El factor temps és un element a tenir molt en compte a les aules, i això ajudaria a pal·liar el seu efecte. Tamara Peñalver (2015) ens diu que aquesta opció es basa en una concepció del cinema com un element més de la sessió, no com l'única activitat a fer. A més del temps, el punt positiu és la possibilitat d'emprar diverses pel·lícules i tipus de cinemes, però d'altra banda, ens recorden que aquesta opció implica molta més feina per part del docent. En definitiva, expliquen Bermúdez (2008) i Peñalver (2015) que el docent ha de comptar amb una sèrie de coneixements tècnics en el llenguatge audiovisual (la narrativa, el significats dels diàlegs, el simbolisme de les imatges...). Així podrà explotar al màxim la pel·lícula davant els alumnes.

Una de les altres tasques que ha de fer el professor és elaborar una sinopsi de la pel·lícula per llegir als alumnes abans de la visualització (Gómez, 1997, Valero, 2005). Tots els autors consultats coincideixen en l'elaboració d'una fitxa tècnica del film per entregar a l'alumnat. Aquesta ha de comptar amb diversos elements: títol, any de producció, nacionalitat, gènere, duració, productor/s, director/a, actors, guionista/es, director de fotografia, responsable del muntatge i compositor/s.

Un cop ja a l'aula, tots els articles consultats inclouen una menció a la introducció dels continguts històrics que es tractaran, que s'ha de fer abans de la visualització del cinema. Aquesta es basa en una explicació del context històric de la trama de la pel·lícula. Pot ser una explicació magistral en la que l'alumne romanguí en un segon pla davant el protagonisme del professor, o d'altra banda, pot ser una explicació amb múltiples preguntes – contestables amb lògica – a l'alumnat per a que participin, o directament una pluja d'idees entre tots els integrants del grup. D'aquesta manera, es poden detectar també les idees i concepcions prèvies que cada alumne té sobre la història i el cinema. A més, alguns experts (Bermúdez, 2008, Peñalver, 2015, Valero, 2005) destaquen també la importància de tractar el context de producció de l'obra cinematogràfica i elaborar una explicació sobre les intencions i motivacions de l'autor.

Les propostes didàctiques consultades deixen ben clara la gran diversitat de tipologies d'exercicis que es poden fer en relació amb el cinema: comentaris de text, de mapa, d'imatges, d'estadístiques, activitats quiz, eix cronològic, debats... També estableixen una divisió de les tasques que poden elaborar els alumnes: antes, durant i/o després del visionat de la pel·lícula, sent l'última opció la més abundant. Només Núria López (2010) dedica temps a parlar sobre les activitats que podrien fer els alumnes de forma individual o en grups – però sempre sense la supervisió del professor a l'aula – abans de la projecció del film. Explica que podrien buscar informació sobre el tema (als portals web que el docent hagués recomanat prèviament) i elegir dues dades importants, per a després exposar-les a l'aula en un temps de dos minuts per persona. Carmela Oliviero (2005) i Edelweiss Aguilar (2010) proposen activitats durant el visionat, sobretot basades en completar buits de texts i respondre preguntes de vertader o fals. Matisen que el professor podria anar donant referències als alumnes durant la pel·lícula per tal de permetre'ls lligar el que passa al film amb la història tractada a classe. Això, com ja s'ha dit, requereix d'una important preparació prèvia del docent.

Finalment, les activitats posteriors al visionat, les més destacades pels distints autors, apareixen a les propostes consultades de distinta manera: preguntes a desenvolupar, preguntes objectives... Segons diu López (2010), la majoria de la

feina que ha de fer un alumne es troba en aquest moment. Pensant en possibles tasques, Oliviero (2005), Bermúdez (2008), el grup "Imágenes de la historia" (1998) i Ruiz (1994) expliquen que els estudiants podrien elaborar una reflexió sobre el film i el seu tema històric (obra que reflecteix un moment històric, i/o anàlisi dels problemes de la pel·lícula, la seva estructura narrativa i temporal, i la seva forma visual). El grup "Imágenes de la historia" (1998) proposa lligar la trama del film històric amb el nostre present a través de la recerca d'informació.

D'altra banda, amb la feina de Ruiz (1994), Oliviero (2005) i Bermúdez (2008) podem veure com és habitual que l'alumnat faci també resums de la pel·lícula per escrit, o interactuï amb els companys de forma oral (pluja d'idees, preguntes mútues, debat...). Aquest darrer cas també el tracten López (2010) i Núñez-García (2014), qui prioritzen la construcció de la competència social dels joves. Julio López (2014) proposa comentaris d'imatges amb preguntes que mesclin informació de la pel·lícula amb la història real. Això últim també ho proposa López (2010), qui alhora menciona els exercicis gramaticals (convertir un text de diàleg de la pel·lícula a estil indirecte), continuar un diàleg ja existent, en parelles per després escriure'l de nou i presentar-lo als companys, i construir un text narratiu sobre un aspecte de l'obra cinematogràfica. Tamara Peñalver (2015) menciona la possibilitat de llegir un text, relacionar-lo amb una imatge, buscar informació sobre els personatges i contestar una sèrie de preguntes sobre el tema. D'altra banda, Federico Ruiz (1994) estableix altres propostes d'exercicis, de caire més creatiu: entrevista a qualque especialista sobre algun tema tractat, expressió de seqüències en format còmic, redacció d'una carta a algun personatge del film, i caracterització d'algun personatge.

Finalment, un cop acabada l'activitat, Núñez-García (2014) és l'únic en dir que els alumnes podrien completar una enquesta d'autoavaluació per posar-se la nota i reflexionar sobre la seva tasca i actitud.

BLOC III. PROPOSTA DIDÀCTICA

1. JUSTIFICACIÓ DEL TEMA I LA PEL·LÍCULA

El tema elegit per aquesta proposta didàctica sobre el cinema com a metodologia d'ensenyament és el nazisme i la seva repressió i extermini d'altres ètnies i grups socials a Europa, sobretot els jueus. És un tema històric molt conegut i analitzat, però alhora molt complex. És força important conèixer des d'un punt de vista audiovisual la terrible situació que vivien milions de persones sota les accions del règim nazi. Una imatge, com es diu, val més que mil paraules. És vital que l'alumnat compregui els valors que es volen transmetre i l'avís històric que hem d'aprendre d'aquest tema, i és important que ho faci a través d'un medi d'aprenentatge que els marqui de veritat. No és el mateix escoltar o llegir sobre el que significà aquell genocidi i quines són les xifres que veure-ho en imatges i endinsar-se dins una trama que, encara que fictícia, il·lustra a la perfecció la crua realitat del moment.

Aquesta trama és la de la pel·lícula *El noi del pijama de ratlles* (Mark Herman, 2008), que ens serveix per aprendre sobre la duresa de la vida a un camp d'extermini – el més gran en aquest cas, Auschwitz – i reflexionar sobre el significat de les relacions humanes i l'impacte de les ideologies i els extremismes. Es tracta d'un film d'una enorme qualitat cinematogràfica, amb un gran reconeixement per part de públic, crítica i certàmens de premis, entre els quals destaca una nominació al premi Goya a Millor Pel·lícula Europea l'any 2009.

És una pel·lícula molt adient per veure a una aula per múltiples factors: la seva duració (1 hora i 34 minuts) permet un visionat en menys de dues sessions completes; la narrativa (la forma en que es conta la trama) i la tècnica audiovisual pertanyen a un estil modern (any 2008) pràcticament idèntic al que els joves d'avui en dia estan acostumats, fet que facilita una millor connexió, enteniment i entreteniment; i tot i que hi pugui haver escenes dramàtiques de certa duresa i emoció, és un film que sap trobar l'equilibri suficient per ser apte per un públic de 16-17 anys (corresponent a 1r de Batxillerat, curs al qual va

dirigida la proposta) i alhora ser suficientment impactant com per marcar al públic i fer-lo reflexionar.

2. ELEMENTS INICIALS A TENIR EN COMPTE

2.1. Continguts, criteris d'avaluació i estàndards d'aprenentatge avaluables

Seguint el currículum de l'assignatura d'Història del Món Contemporani de 1r de Batxillerat que estableix el marc legal educatiu de les Illes Balears, els continguts històrics que es poden tractar amb la pel·lícula elegida s'emmarquen dins el Bloc 5 (El període d'entreguerres, la Segona Guerra Mundial i les seves conseqüències). Aquest bloc engloba uns 25 anys d'història del segle XX en els que el món patí una dura postguerra, l'ascens dels totalitarismes a Europa i el conflicte bèl·lic més desastrós mai vist, la Segona Guerra Mundial, fruit principalment de l'expansionisme nazi. El que més es tractarà amb la pel·lícula *El noi del pijama de ratlles* és l'impacte i pensament del nazisme i el significat de l'Holocaust que van portar a terme, complint així amb dos dels continguts que preveu el currículum per a aquest bloc.

Aquests dos continguts – el nazisme i l'Holocaust – es poden tractar amb els següents criteris d'avaluació i estàndards d'aprenentatge avaluables. Els segons serveixen com a base per a les activitats que el docent vulgui assignar per a l'alumnat. Ambdós elements conformen els objectius curriculars que es volen aconseguir transmetre en aquesta proposta metodològica. A la següent taula s'hi exposen els criteris i estàndards que s'hi tindran en compte:

Taula 2. Criteris d'avaluació i estàndards d'aprenentatge avaluables de la proposta didàctica.

CRITERIS D'AVALUACIÓ	ESTÀNDARDS D'APRENTATGE AVALUABLES
Entendre els fonaments ideològics del nazisme.	<i>Describeu la mentalitat i comportament dels comandaments nazis.</i>
	<i>Detecta i analitza la simbologia nazi que apareix a la pel·lícula.</i>

Veure i explicar el significat i la duresa de l'Holocaust.

Reflexiona sobre les imatges i el missatge que es transmet al film.

Font: Elaboració pròpia

El currículum d'Història del Món Contemporani de 1r de Batxillerat contempla, de forma semblant, aquests criteris, deixant clar l'objectiu d'entendre la importància i transcendència històrica de la ideologia nazi com a potenciadora de conflictes a Europa. La simbologia i les imatges sobre el nazisme i l'Holocaust també són referenciats al currículum.

2.2. Actituds, procediments i competències

Els curriculars no són els únics objectius que s'estableixen en aquesta proposta. Els objectius pedagògics, tant actitudinals com competencials, són també fonamentals. El cinema, com ja està explicat en el marc conceptual, desenvolupa els nostres coneixements i ens potencia cognoscitivament, però també ens fa treballar la nostra façana creativa, sensible i social, permetent l'aflorament de les ja mencionades actituds i competències.

Pel que fa a les actituds que haurien d'assolir els alumnes amb aquestes activitats, la idea és potenciar en ells un esperit responsable, empàtic i solidari en la defensa de les llibertats, els drets humans i la via democràtica per gestionar la societat i resoldre conflictes. Amb l'assignatura d'Història no només hem de transmetre coneixements objectius, sinó també valors. Tant important és que els joves aprenguin la teoria com que es formin com a ciutadans. Han d'aprendre la història i també aprendre d'ella, dos conceptes distints. Els valors que es treballaran són el respecte, el pacifisme, la justícia, la igualtat, el pluralisme i la voluntat de prevenir conflictes.

Per aconseguir això, és necessari conèixer la història i entendre la seva vital importància en el nostre present. Per saber qui som i qui podem ser, hem de tenir clar qui érem i què fèiem. El nazisme és un dels punts més obscurs de la història humana. Conscienciar als joves dels seus horrors i fer-los empatitzar amb les víctimes és la millor via per no repetir errors mai. A més, les actituds que es volen potenciar serveixen per fer continuar la memòria històrica. No hem d'oblidar mai. La història no són simples records del passat.

Afortunadament, el potencial audiovisual del cinema beneficia enormement la connexió i l'empatia dels joves amb el que se'ls està exposant.

Les competències són l'altre gran pilar de l'aprenentatge de l'alumnat. A més d'informació històrica i valors socials, els adolescents de 16-17 anys han de poder veure estimulades les seves destreses i habilitats, que els podran servir per a tota la vida. Així, serà necessari que treballin, en aquestes activitats, procediments com la valoració i descripció d'imatges audiovisuals, l'organització mental i l'associació d'idees, i l'adquisició de vocabulari tècnic sobre el nazisme i l'Holocaust.

En definitiva, amb l'objectiu de formar-se més com a persones, els estudiants poden treballar moltes competències diverses:

Taula 3. Competències que es poden treballar amb la proposta didàctica.

COMPETÈNCIES
Competències lingüístiques i comunicatives
Identificació de la informació històrica que aporta el cinema.
Assoliment de vocabulari tècnic sobre el nazisme i l'Holocaust.
Correcta expressió escrita a la redacció individual, sabent ordenar idees, relacionar conceptes i posar per escrit preocupacions mentals.
Bona expressió oral en el debat a l'aula, amb una comunicació clara i sabent transmetre un missatge.
Capacitat de síntesi i d'argumentació a la redacció individual i al debat en grup.
Disposició a un diàleg crític i constructiu amb el professor i els companys, fomentat en el respecte i el saber estar.
Capacitat d'atendre, escoltar i entendre les explicacions de la pel·lícula, el professor i els companys.
Competències digitals
Motivació per a l'aprenentatge de la història gràcies al factor audiovisual del cinema.
Competències d'aprendre a aprendre
Capacitat d'autocrítica, crítica i autoavaluació de la tasca feta, amb la fi de millorar el

rendiment i els resultats finals.
Interès i motivació per aprendre en base a experiències personals prèvies relacionades amb el tema, la pel·lícula o el cinema en general.
Integració de l'alumne al procés d'aprenentatge a l'aula amb un rol protagonista que el permeti sentir-se part de la dinàmica i tenir major motivació per aprendre. És l'anomenat aprenentatge significatiu.
Competències socials i cíviques
Identificació i valoració de conceptes ètics que fonamenten la nostra societat (democràcia, drets humans, pacifisme, igualtat, respecte...).
Potenciació del respecte i la cooperació entre alumnes arrel del debat a l'aula.
Anàlisi històric per entendre el nostre passat, present i futur.
Competències d'iniciativa i esperit emprenedor
Potenciació de la creativitat i la imaginació de l'alumne mitjançant l'elaboració de la redacció individual.
Desenvolupament de la capacitat d'iniciativa, responsabilitat i treball en equip al debat en grup.

Font: Elaboració pròpia.

2.3. Temps i materials requerits

Alhora que es decideix tot el que es vol transmetre amb una proposta com aquesta, s'ha de tenir clar el factor temps, és a dir, el nombre de sessions de classe que es dedicaran i la temporització d'aquestes (això últim s'explicarà més endavant, a l'apartat d'activitats). El temps, com ja s'ha mencionat al marc conceptual, és un dels factors més problemàtics per a un docent a l'hora de planificar la seva assignatura, doncs són moltes les coses a ensenyar durant un curs. Això fa que molts cops les activitats basades en el cinema o quelcom semblant no abundin a les aules.

En aquest cas, és 4 el nombre de sessions que s'emprarien. És una quantitat correcta i equilibrada. Qualsevol proposta didàctica relacionada amb cinema necessita almenys dues sessions per veure un film sencer i alguna altra més per fer activitats a l'aula. Un nombre superior de classes dedicades tampoc seria ideal, doncs el temps limitat durant un curs no propicia que es dediquin massa dies a activitats o metodologies concretes. És important ser realistes a

l'hora de preparar la programació didàctica. Així doncs, la primera sessió és l'explicació teòrica dels continguts històrics, les dues següents es dedicaran al visionat del film i la darrera, a un debat en grup.

Finalment, cal dir que els materials que es requereixen per a aquesta proposta es basen en els recursos tecnològics del centre. L'aula en la que es duria a terme dita proposta hauria de comptar amb un projector i uns altaveus per poder visualitzar els vídeos de la primera sessió i la pel·lícula de les dues següents sessions. Tenir un ordinador d'escriptori a l'aula també seria convenient, però no absolutament necessari. El film en sí, en aquest cas *El noi del pijama de ratlles*, es pot trobar, previ pagament, a la plataforma online HBO (consultat el maig de 2021) o, evidentment, en format DVD o Blu-Ray a qualsevol tenda digital o física de productes tecnològics. D'altra banda, es requeririen fotocòpies de la sinopsi i la fitxa tècnica de la pel·lícula per entregar als alumnes abans del visionat.

3. PREPARACIÓ DEL PROFESSOR

La preparació del docent són les passes que segueix entre la confecció dels objectius i competències i l'activitat prèvia al visionat de la pel·lícula que es fa amb l'alumnat. Consisteix en la recerca d'informació històrica del tema elegit – extreta del llibre de text, d'articles, llibres... –.

3.1. Sinopsi i fitxa tècnica de la pel·lícula

És important elaborar una sinopsi i una fitxa tècnica per a l'alumnat. Són dos elements que ajuden a tenir una bona introducció de la pel·lícula que es projectarà a l'aula, el que els permetrà poder entendre-la millor. La sinopsi de *El noi del pijama de ratlles* que es pot presentar a l'alumnat és la següent:

Alemanya nazi, 1942. En plena Segona Guerra Mundial. Bruno és un nin de 9 anys que es veu obligat a abandonar Berlin i deixar enrere els seus amics quan al seu pare Ralf, un oficial nazi, se l'encomana la direcció del camp d'extermini d'Auschwitz (Polònia). Fent demostració de la seva innocència, Bruno no entén què està passant realment en aquell lloc, creient que es tracta d'una granja. La seva enorme curiositat i esperit aventurer el porten a explorar els límits del

camp d'extermini, i descobreix, prop de la vallada electrificada, a un nin jueu anomenat Shmuel, vestit amb un "pijama" de ratlles. Es forjarà entre ells una amistat en temps en que nazis i jueus no podien ser amics. Alhora, la pel·lícula explora la relació entre els pares de Bruno i la seva disputa en torn a les conseqüències de la labor del pare, així com la contínua manipulació nazi que pateixen Bruno i la seva germana major, Gretel.

La fitxa tècnica d'aquest film es pot esquematitzar de la següent manera:

Taula 4. Fitxa tècnica de la pel·lícula *El noi del pijama de ratlles*.

EL NOI DEL PIJAMA DE RATLLES	
Any	2008
Duració	94 minuts
Gènere	Drama
Nacionalitat	Regne Unit i Estats Units
Productor	David Heyman
Director	Mark Herman
Guionistes	Mark Herman i John Boyne (autor de la novel·la del 2006 en que es basa la pel·lícula)
Actors	<ul style="list-style-type: none"> • Asa Butterfield – <i>Bruno</i> • Jack Scanlon – <i>Shmuel</i> • Vera Farmiga – <i>Elsa (mare)</i> • David Thewlis – <i>Ralf (pare)</i> • Amber Beattie – <i>Gretel</i> • Rupert Friend – <i>Tinent Kothler</i> • Richard Johnson – <i>Padrí de Bruno</i> • Sheila Hancock – <i>Padrina de Bruno</i> • David Hayman – <i>Pavel</i> • Cara Horgan – <i>Maria</i>
Fotografia	Benoit Delhomme
Muntatge	Michael Ellis
Banda sonora	James Horner

Font: Elaboració pròpia

3.2. Simbologia i idees principals de la pel·lícula

Serà necessari, també, un visionat previ del film per part del professor per tal de refrescar els conceptes que ens transmet i per apuntar la simbologia i les idees principals, per poder destacar-los davant els alumnes durant i després del visionat. *El noi del pijama de ratlles* és una fantàstica obra cinematogràfica plena de referències, simbolismes i missatges:

- Les imatges idíl·liques del barri ric on viu la família protagonista al principi de la trama contrasten amb les detencions de jueus pobres i bruts que es produeixen allà mateix per part d'oficials nazis – tot el film en sí mateix és un gran contrast entre el nivell de vida d'uns alemanys nazis acomodats i els jueus –
- La festa en honor al pare de Bruno pel seu ascens professional indica els bons ulls amb els que es veia a la societat alemanya la tasca dels camps de concentració i extermini.
- L'explicació del pare al seu fill sobre els jueus és molt representativa de la mentalitat racista, supremacista i ultranacionalista del nazisme: *aquelles persones no són persones en absolut. L'únic que has de saber és que això és important per a la pàtria*. La por que provoca al nin s'observa quan aquest descobreix que el seu amic Shmuel és jueu, moment en que marxa espantat. Aquella escena conté un diàleg brillant: *Per què estàs tancat aquí? Has fet res dolent?* pregunta Bruno. *Ser jueu* respon Shmuel.
- El menyspreu dels nazis als jueus s'escenifica amb cada mirada i paraula que els dirigeixen: insults, agressions físiques desproporcionades, actitud de superioritat... La mare de Bruno trenca aquest tòpic agraint a un jueu la seva ajuda al seu fill quan aquest es fa mal.
- Manipulació ideològica nazi: el tutor de Bruno el mana deixar de llegir llibres "infantils" (d'aventures) i aprendre la història recent de la pàtria a través d'un manual nazi (*Deutscher Almanach III, 1924-1937*).

- Altres exemples d'odi als jueus que inculca el tutor al nin són: *el seu objectiu és dominar la humanitat, han corromput la nació, per la seva culpa vam perdre la Gran Guerra, són feristes perilloses, el jueu és destructiu i enemic de la cultura, milers d'alemanys són pobres per culpa del jueu, si trobessis un jueu bo seria el millor explorador del món...*
- Un altre exemple de manipulació nazi és el vídeo fals sobre els luxes que viuen els presos d'Auschwitz que el pare de Bruno mostra a altres comandants nazis.
- El final totalment tràgic es presenta visualment acompanyat de música tensa i mal clima – trons inclosos –, elements que auguren tristesa i drama.

Són moltes les referències i escenes que transmeten idees històriques a analitzar. Les anteriors són un resum de les més destacades. A l'Annex 1 es poden veure algunes imatges dels protagonistes de la pel·lícula.

4. PASSES PRÈVIES AL VISIONAT

Les passes prèvies al visionat són aquelles que ha d'elaborar el professor ja en companyia de l'alumnat, però de forma anterior a la projecció cinematogràfica. Aquestes passes s'engloben en la impartició de la primera sessió de la proposta.

4.1. Primera sessió

La primera sessió de les quatre totals està dedicada a una explicació teòrica del professor sobre els continguts històrics tractats amb la proposta. Aquesta sessió, però, no seria una lliçó magistral en la que l'alumnat resti en un segon pla cedint tot el protagonisme al docent, sinó que es basaria en una metodologia d'aprenentatge significatiu en la que els alumnes participessin molt, tot aportant les seves inquietuds i coneixements sobre els temes tractats, el nazisme i l'Holocaust. Així, el docent prepararia una sèrie de conceptes i temes clau dels que parlar a l'aula, i deixaria que fossin els estudiants els qui, en primer lloc, manifestessin les seves concepcions i dubtes abans de veure'ls a classe. Els alumnes es dividrien en grups de 4-5 persones i en un temps de 15 minuts farien una pluja d'idees en base a les següents preguntes:

- Què és el nazisme? En què diries que es basa aquesta ideologia?
- Qui era el seu líder? Què en saps d'ell?
- Què va passar a Alemanya entre les dues guerres mundials que expliqui l'ascens dels nazis?
- Qui eren els perseguits pels nazis? Quins van ser els més perjudicats per la seva repressió? Per què?
- Quin impacte va tenir el moviment nazi a Europa?
- Què és un genocidi?
- Quina diferència hi ha entre camp de concentració i camp d'extermini?
- Què va passar finalment amb els camps i presons nazis al final de la guerra? Què va ocórrer amb els nazis al final de la guerra?

Lògicament, algunes d'aquestes qüestions no serien necessàries si alguns dels continguts als quals fan referència ja s'haguessin tractat prèviament a l'aula. Queda, per tant, com una proposta oberta a canvis depenent de la programació de la unitat didàctica que envolti a aquestes activitats basades en el cinema.

Després de les pluges d'idees, cada grup exposaria, a través d'un portaveu, les seves conclusions a la resta de grups i al professor. Hi hauria un torn de dubtes en el que el docent corregiria incorreccions i explicaria els continguts magistralment, amb l'ajuda d'imatges i esquemes a través d'una presentació digital en *Power Point* (veure Annex 2). Això es podria fer en un temps d'aproximadament 15 minuts.

Al final de la sessió – els darrers 25 minuts – es visualitzarien dos vídeos de YouTube: el primer, “El nazismo alemán. Adolf Hitler y el nacionalsocialismo NSDAP”², de gairebé 8 minuts de duració, explica les causes de l'ascens dels nazis i les seves principals mesures i accions repressives dins el seu país, deixant ben clars els seus trets ideològics fonamentals. Aquest vídeo compta amb una bona síntesi, una bona explicació esquemàtica i imatges adequades.

El segon, “Así era vivir adentro de un campo de concentración nazi. Sachsenhausen”³, de 14 minuts, es tracta d'una guia per un conegut camp de concentració situat a les afores de Berlin. El seu autor, el conegut creador de

² <https://www.youtube.com/watch?v=Sl0sfsekGKw>

³ <https://www.youtube.com/watch?v=WoH0mR0ACac>

contingut online *Luisito Comunica*, exposa els fets amb molta claredat i amb un to i una personalitat que connecta molt amb els joves, fet pel qual al mes de maig de 2021 compta amb més de 36 milions de subscriptors al seu canal de YouTube.

Amb aquesta activitat es poden treballar diverses competències: lingüístiques (expressió oral, síntesi i argumentació), aprendre a aprendre (l'aprenentatge significatiu a través de la participació activa de l'alumnat), socials (respecte entre alumnes), i d'iniciativa i esperit emprenedor, fruit del treball en equip dels grups.

4.2. Context històric de la trama: continguts tractats amb aquesta proposta

L'objectiu de tot això és que l'alumnat aprengui què eren el nazisme i l'Holocaust⁴. La ideologia nacionalsocialista es basa en l'autarquia econòmica (un estat autosuficient, no dependent de les relacions comercials amb l'exterior, que en el cas del règim nazi era de caràcter clarament capitalista), la repressió als dissidents polítics (presons, execucions, dissolucions, depuracions...), la censura i el control estricte dels mitjans de comunicació, la nazificació de la cultura (crema de llibres, adoctrinament, manipulació històrica...), el pensament imperialista, supremacista i racista (amb l'exaltació de l'orgull de la "raça ària" alemanya, la seva puresa racial i el conegut "espai vital" d'Alemanya, consistent en tot aquell territori europeu que, segons els nazis, pertanyia a la raça alemanya), l'homofòbia, el masclisme (el paper de la dona es basava en tres pilars: fills, església i cuina), la instauració d'un règim basat en la por i la coacció, etc.

Tot i no aparèixer específicament al film, és necessari que l'alumnat sàpiga identificar un gueto (una zona d'una ciutat on es recloïa i segregava a un determinat col·lectiu) i entengui la política de segregació ètnica i religiosa que van portar a terme els nazis contra la població jueva. El gueto més destacat fou el de Varsòvia, amb més de 450.000 jueus.

---

⁴ L'explicació d'aquests continguts està extreta d'un llibre de text (Aróstegui et al., 2013, 208-211) que indica i resumeix què han de saber els alumnes de 1r de Batxillerat sobre aquests temes.

Gairebé deu anys abans dels esdeveniments de la pel·lícula, el 1933, es van inaugurar els primers camps de concentració nazis, entre els quals el més destacat és el que es pot veure al film, Auschwitz, tot i que també n'hi havia d'altres molt importants i coneguts, com Dachau (Munic), Mauthausen (a la localitat homònima d'Àustria), i Ravensbrück (Brandenburg), entre d'altres.

És important que coneguin també la diferència entre un camp de concentració i un camp d'extermini. El primer és un centre de detenció amb la fi de tancar persones, sense drets judicials, per motius polítics, ètnics o religiosos. D'altra banda, el segon es tracta d'un centre d'execució sistemàtica de persones pels mateixos motius anteriors, i és un concepte atribuït específicament al règim nazi. Tot i així, als camps d'extermini també obligaven als presos a treballs forçats abans d'executar-los. Així mateix, s'hauria de tractar la distribució i els elements d'un camp de concentració o d'extermini: els murs, els reixats elèctrics, les torres de vigilància, els barracons amb tres persones dormint a cada llit, les dutxes, els tallers...

També cal que aprenguin els mètodes amb els que els nazis acabaven amb la vida de tantes persones, ja fos a través de les cambres de gas (quantas persones hi cabien normalment, com llançaven el gas...), els forns crematoris, els afusellaments... Es tracten d'uns continguts emocionalment durs de conèixer, però és necessari que a Batxillerat es pugui parlar d'aquestes coses sense censura.

En total, les xifres de víctimes de l'Holocaust són terribles: es calcula que moriren aproximadament onze milions de persones, de les quals més de la meitat, sis milions, foren jueus, de totes les procedències – sent els polonesos i els soviètics, amb uns tres milions i milió i mig respectivament, els més castigats en xifres totals –. El terror i la indecència dels camps nazis va acabar amb l'alliberament progressiu d'aquests per part dels Aliats entre 1944 i 1945.

4.3. Context històric de la producció de la pel·lícula

El context històric de la producció de la pel·lícula *El noi del pijama de ratlles*, de l'any 2008, que és el mateix que a l'actualitat, és breu d'explicar: és una època en que el nazisme ja estava molt superat i oblidat, i es tenia una consciència

clara dels jerarques nazis com a criminals i genocides, i dels jueus com a víctimes i no éssers malvats. Les potències occidentals, incloent la pròpia Alemanya i els països que col·laboren en la producció d'aquest film, Estats Units i Gran Bretanya, rebutgen completament la ideologia nazi, i els seus productes cinematogràfics relacionats amb aquesta temàtica ho deixen ben clar.

5. ACTIVITATS

5.1. Tres tipus d'activitats: abans, durant i després

Un cop feta la sessió teòrica, les tres següents sessions que conformen aquesta proposta didàctica es centren en el visionat de la pel·lícula i les activitats que l'envolten. Aquestes activitats es faran abans, durant i després de la projecció, doncs és la millor manera per preparar, entendre i explotar el millor possible el cinema. Fent una activitat anterior, que sota opinió personal ha de ser relativament breu (la feina més extensa vindrà després), s'aconsegueix tenir una millor perspectiva i base de coneixements per veure el film.

Fer treballar als alumnes durant la projecció de la pel·lícula és la millor manera d'evitar possibles distraccions i augmentar el seu enteniment, doncs han de tenir clar que es tracta d'una activitat a l'aula, i, per tant, han de ser responsables i treballadors. Veure cinema a classe no és un joc, no ha de ser un simple entreteniment ni un descans de les seves obligacions. Se'ls projecta la pel·lícula per a que aprenguin de la inestimable font d'informació que és el cinema.

La major part de la tasca que han de fer els alumnes ha de ser després del visionat, doncs és en aquest moment quan compten amb major informació i coneixements del tema, i poden elaborar reflexions o contestar preguntes en base al propi cinema i no només als llibres.

5.2. Activitat abans del visionat

Així, l'activitat que han de dur a terme els alumnes abans de la projecció la faran a casa i es basa en contestar per escrit les preguntes que el docent fa als grups durant la primera sessió, i que ja s'han esmentat anteriorment. Tot i que

la tasca durant la sessió la fessin en grups, aquesta activitat és individual. Lògicament, el professor ha d'avisar de tot això al principi de la sessió teòrica, per a que l'alumnat estigui atent i apunti la informació necessària. Les respostes s'han d'entregar al principi de la segona sessió, abans de l'inici de la projecció de la pel·lícula. Aquestes han de ser breus (un màxim de deu línies per resposta). Amb aquesta activitat es poden treballar competències lingüístiques (expressió escrita, síntesi i argumentació).

Per a un possible alumnat NESE, que en el cas de Batxillerat no sol ser tan comú ni amb tanta diversitat de tipologies, l'activitat inicial l'és favorable, ja que el debat i reflexió en grups de la sessió teòrica el permet tenir suport d'altres companys. Així, podria obtenir les respostes amb major facilitat gràcies als seus companys. En qualsevol cas, tindria temps a casa per elaborar les respostes, i el docent hauria de tenir en compte possibles problemes de grafia, expressió o enteniment de la pregunta.

5.3. Activitat durant el visionat

Durant la pel·lícula, que englobarà la segona i la tercera sessió, els alumnes es dedicaran a prendre notes en base a tres eixos: possibles dubtes que els vagin sorgint (després podran ser tractats al final de la tercera sessió o durant el debat de la quarta), simbolismes que identifiquin (imatges, diàlegs, successos...), i valors que es transmeten, tant positius com negatius, a través dels personatges (i de quina manera es fa).

Tot i que aquesta activitat no tingui cap entrega per sí mateixa, tota la informació que s'apunti en aquesta fase els servirà després per elaborar una de les tasques que es fan amb posterioritat al visionat.

5.4. Activitats després del visionat

La darrera tipologia d'activitats es farà després del visionat, tant a casa com durant la quarta sessió. Fora de l'aula els alumnes tenen la tasca d'elaborar una redacció individual sobre el que hauran hagut d'apuntar anteriorment: els valors i simbolismes que hagin descobert. Amb això s'acompliran els tres estàndards d'aprenentatge avaluables indicats a la Taula 1, i en conseqüència, els dos criteris d'avaluació que també hi apareixen.

Aquesta redacció busca, també, el desenvolupament de la capacitat imaginativa i creativa de cada alumne, emmarcada dins l'objectiu d'esperit emprenedor del marc de competències establert anteriorment. Això es degut a que el que també es pretén aconseguir és una reflexió personal que ha de demostrar l'alumne a les conclusions de la redacció. Altres competències que es poden treballar són lingüístiques (expressió escrita, síntesi i argumentació) i socials, arrel de la identificació i valoració de conceptes ètics i morals. No és necessari una excessiva extensió, basten 2-3 pàgines.

Pels possibles NESE, el professor tindria en compte també els seus problemes i faria una adaptació dels criteris d'avaluació de l'activitat. No se'ls exigiria tant detallisme, degut a les mancances de comprensió que solen tenir aquests tipus d'estudiants.

La darrera feina que duu a terme l'alumnat en aquesta proposta és l'elaboració d'un debat a l'aula. S'organitzaran grups de 5-6 persones, depenent del nombre total d'alumnes del grup-classe. En una classe estàndard de 30 alumnes, hi podria haver 5 grups de 6 persones, i s'intentaria que, en un temps d'aproximadament 40-45 minuts, tots els grups participessin per igual. El moderador seria el docent. El debat giraria en torn a la següent pregunta: per què creus que va tenir tant efecte la ideologia nazi a Alemanya? Es tractaria d'explorar les causes i l'impacte de les idees antisemites, racistes, imperialistes i de culte al líder del règim de Hitler. Els grups, lògicament, poden preparar la qüestió del debat amb anterioritat.

El debat és una magnífica oportunitat per fomentar el treball en equip – el qual alhora ajuda molt a la participació de possibles alumnes NESE –, el saber estar i respecte dels joves (competències socials i d'iniciativa), l'expressió oral, la capacitat de síntesi i argumentació, la comprensió oral (competències lingüístiques), i l'aprenentatge significatiu a través d'una participació activa (aprendre a aprendre).

6. ENQUESTA DE SATISFACCIÓ PER A L'ALUMNAT

Els propers set dies després del debat, els alumnes disposarien d'una enquesta de satisfacció sobre la proposta, que es penjaria a l'aplicatiu *online* corresponent (*Classroom*, intranet del centre...). Tot i no ser una tasca avaluable, es tindria en compte la participació dels alumnes en aquesta enquesta dins l'apartat d'actitud i participació a l'aula. L'objectiu de l'enquesta és tenir en compte el que pensa l'alumnat per tal de millorar la tasca docent en un futur. A l'annex 3 es pot consultar la plantilla que es podria fer servir per a l'enquesta.

7. MÈTODES D'AVALUACIÓ

Per qualificar la tasca dels alumnes amb la major justícia possible cal tenir pensat un bon sistema d'avaluació, que en aquest cas es basa en rúbriques. La rúbrica ens ofereix un esquema dels diversos criteris i detalls que tindrem en compte a l'hora d'avaluar, el que fa més precisa respecte la realitat la labor avaluadora del docent. Lògicament, cada professor té criteris i mètodes distints d'avaluació, així que la màxima objectivitat que es pugui aconseguir sempre estarà inserida en un marc d'innegable subjectivitat.

Tal i com s'explica al currículum d'Història del Món Contemporani de 1r de Batxillerat (2015, 10-11), ``l'avaluació formativa és una fase clau en el procés d'ensenyament-aprenentatge, ja que ens permet conèixer si l'estratègia didàctica triada ha estat la més adequada i s'han assolit els objectius proposats''. Aquesta proposta didàctica formaria part de l'avaluació formativa d'una unitat didàctica i, com a tal, hauria de valer en torn a un 10-20% d'ella, depenent de les altres tasques que l'acompanyin.

Els criteris d'avaluació s'entregaran a l'alumnat abans de la realització de totes les activitats, per tal de que puguin estar ben informats del que se'ls exigeix.

Així, les rúbriques d'avaluació de les diferents activitats, totes elles d'elaboració pròpia, es poden veure a l'Annex 4.

CONCLUSIONS

La proposta no inclou resultats reals provats a un grup-classe, però queda clar a través dels arguments teòrics, la quantitat de competències i destreses que es poden treballar i el realisme i l'adequació de les activitats proposades que el que es pot aconseguir amb això és ensenyar història d'una forma clara, atractiva i duradora, gràcies a l'empatia, la motivació i l'atenció que aconseguen el factor audiovisual i les relacions entre personatges del medi cinematogràfic.

El visionat d'obres cinematogràfiques i les conseqüents activitats que l'acompanyen suposen una de les metodologies més funcionals a l'hora de causar impacte de veritat a l'alumnat. Si volem que els joves d'avui en dia entenguin de veritat – que no memoritzin – el que va passar a Europa fa vuit dècades, hem d'aconseguir que ho notin proper i hi tinguin interès. Sinó, molts ho veuran com a una obligació de l'institut i s'hi trobaran llunyans en tot moment. Als docents no els ha d'interessar que això passi, doncs no hem d'oblidar mai que l'esperit d'un professor és el de fer entendre al seu alumne. Sense connexió, no hi ha aprenentatge.

En una situació d'excés pes dels continguts i la memorització d'aquests, com és l'actual, es fan molt necessaris certs plantejaments que afavoreixin la participació activa de l'alumnat, per tal de fer-los sentir més part de la dinàmica de l'aula, augmentant així la seva concentració i motivació, i afavorint un aprenentatge més significatiu per a ells. L'exposició de pel·lícules a l'aula no sempre beneficia aquesta participació activa de l'alumnat. Són les activitats que l'acompanyen les que han de fer-ho possible. És per això ben crucial que hi hagi presents reflexions en grup sobre els continguts teòrics o sobre els fets de la pel·lícula, i, evidentment, un debat on els alumnes hagin de reflexionar i puguin practicar la comprensió i l'expressió oral en un marc de saber estar, respecte, convivència i treball en equip.

En definitiva, aquesta proposta didàctica és un exemple més de les noves metodologies que es poden tractar, sense problemes ni complexos, a l'aula. I, suposa, sens dubte, un bon mètode per conjugar de forma equilibrada l'ensenyança de continguts i competències. En l'equilibri està la clau de l'èxit, doncs ni un ni l'altre són prescindibles ni únics dins l'educació.

Així, i tenint en compte el marc teòric exposat al principi, aquesta proposta didàctica serveix per potenciar la qualitat didàctica de les aules arrel de diversos factors. La pel·lícula *El noi del pijama de ratlles* no només ens transmet coneixements històrics, sinó també quotidians, a través d'actituds, comportaments i accions concretes del film. Es treballa, també, el valor de la creativitat gràcies a la reflexió que els alumnes han de fer a la redacció individual, així com el valor de la sensibilitat arrel del visionat – i conseqüent anàlisi – que s'ha de fer del final de la pel·lícula, que esdevé molt dramàtic i amb una gran càrrega emocional – fruit dels diàlegs, les interpretacions gestuals, la fotografia i la música –, fet que desperta la sensibilitat i l'empatia dels joves.

Les conductes socials dels adolescents també es poden treballar, gràcies als distints models de conducta que ens ofereixen els personatges del film davant temes tan rellevants avui en dia com el racisme o el classisme – emmarcats dins la pel·lícula en les relacions entre nazis i jueus –. No tots els personatges suposadament nazis actuen i pensen igual. Bruno i la seva mare són benèvols amb els jueus, però el pare i la germana no ho són en absolut. Aquesta pluralitat ajuda l'alumnat a allunyar-se de tòpics i generalitzacions. Això mateix ens porta a comprovar com el cinema no és un recurs didàctic simple. Poden transmetre's distintes perspectives i missatges en una sola pel·lícula, com és el cas de *El noi del pijama de ratlles*.

És important que els alumnes, en les poques hores que tenen per aprendre tants continguts d'història en un curs, puguin fer activitats que els proporcionin coneixements diversos i plurals, tant en forma de missatges que es vulguin transmetre com en àmbits del coneixement. El cinema resulta tan aprofitable també pel seu caràcter multidisciplinari, tal i com s'estableix al marc teòric d'aquest treball. Amb el film que es posa d'exemple, a més del nazisme i l'Holocaust, es poden aprendre moltes coses de l'època: conductes socials, vestimenta, arquitectura, objectes...

Dit això, toca reflexionar sobre el cinema històric com a representació de la realitat històrica: les pel·lícules, i en concret *El noi del pijama de ratlles*, poden representar la realitat perfectament sense necessitat de relatar successos

concrets reals. El que importa és el que ja s'ha dit abans: la transmissió d'idees històriques vertaderes, a través de fets, imatges i diàlegs. En definitiva, aquesta pel·lícula és un bon exemple de l'esperit del bon cinema històric i d'aquesta proposta didàctica: la transmissió de la memòria històrica a les generacions futures. No hem d'oblidar mai què va passar ni com érem, si volem construir un futur millor. I un medi que arriba tant a la gent com és el cinema no es pot ignorar.

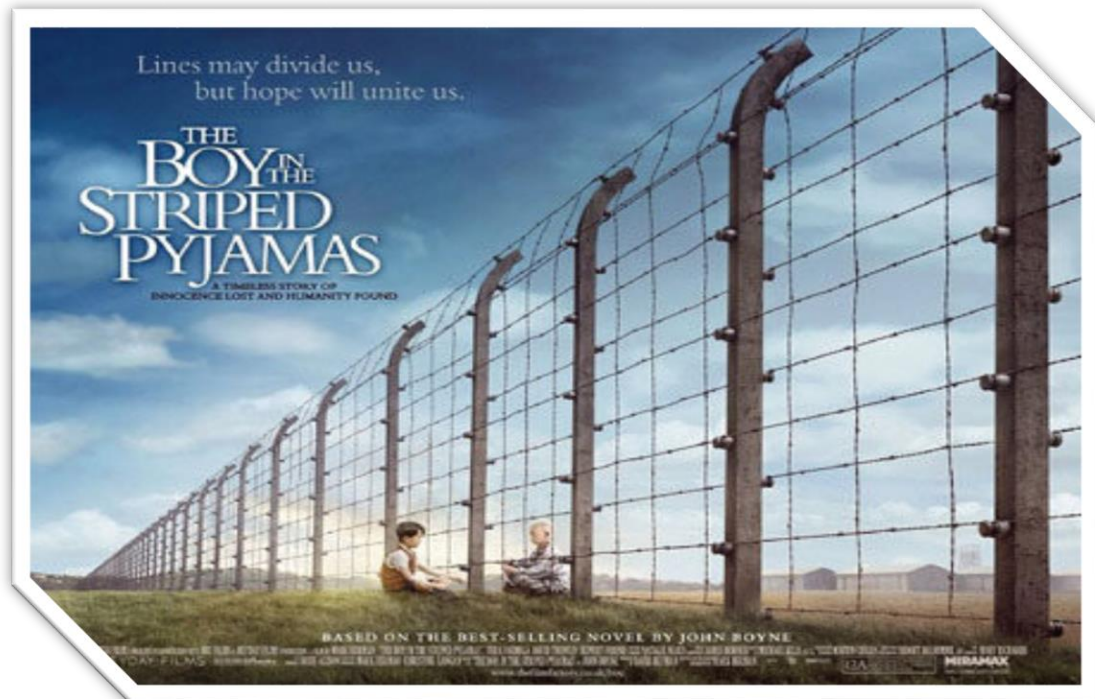
En quant a l'etern conflicte del factor temporal, és de justícia remarcar que el temps no es perd si serveix per tractar amb major aprofundiment certs continguts tan rellevants històricament com aquests, i, sobretot, si s'aprofita per mesclar l'ensenyança de continguts amb un aprenentatge significatiu i un desenvolupament de competències. És important tenir cura del nombre de sessions que s'han d'emprar. No és positiu no poder acabar el temari del curs per falta de temps. Però, això no ens ha de portar a un nivell d'obsessió que ens impedeixi dur a terme metodologies distintes i que poden aportar tant a l'alumnat. No és convenient, de totes maneres, que s'empli el cinema a l'aula de forma excessiva durant un trimestre.

Per últim, cal dir que l'elecció de pel·lícules per projectar a l'aula és sempre un procés difícil. Són molts els films que haguessin pogut ser objecte d'anàlisi d'aquesta proposta, però la realitat de les aules només ens permet el visionat complet d'una sola obra. És per això que és just recomanar els següents títols per aprendre del nazisme i l'Holocaust: *Ghetto*, *La solució final*, *Operació Walkiria*, *Napola*, *Jojo Rabbit* i *Rebels del Swing*, entre d'altres.

ANNEXOS

ANNEX 1. IMATGES DE *EL NOI DEL PIJAMA DE RATLLES*

Cartell oficial de la pel·lícula:

Dos amics de dos móns distints:

La familia protagonista:

ANNEX 2. POWER POINT DE LA PRIMERA SESSIÓ: EL NAZISME I L'HOLOCAUST

**EL NAZISME I
L'HOLOCAUST**

ELS CAMPS DE PRESONERS NAZIS

HOLOCAUST

Extermini sistemàtic de jueus per part de l'Alemanya nazi

CAMP DE CONCENTRACIÓ

Recinte tancat per a reclusos, especialment presos polítics i presoners de guerra

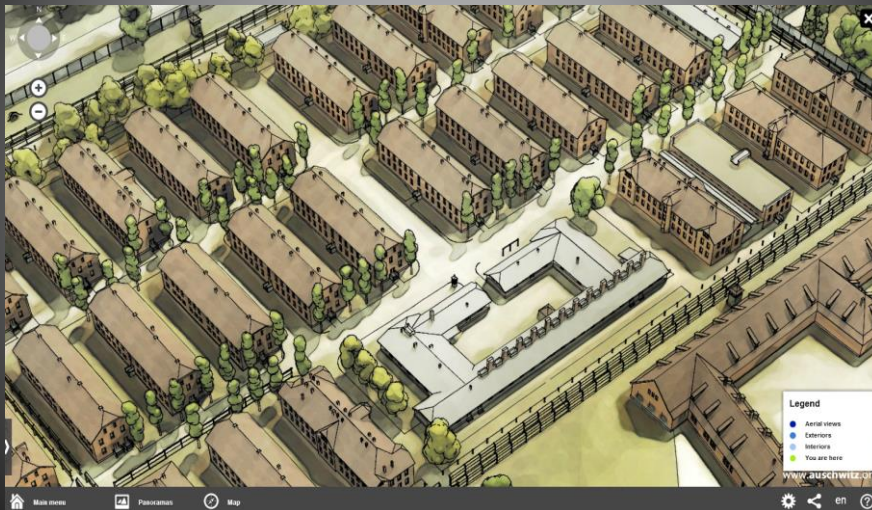
CAMP D'EXTERMINI

Camp de concentració on s'exterminen presoners

AUSCHWITZ-BIRKENAU

QUÈ ÉS EL NAZISME?

AUTARQUIA
ECONÒMICA

Autosuficiència, no dependre del
comerç exterior

REPRESSIÓ ALS
DISSIDENTS

Presons, execucions, depuracions...

NAZIFICACIÓ DE
LA CULTURA

Crema de llibres, adoctrinament,
manipulació històrica...

SUPREMACISME I
RACISME

Imperialisme: *raça ària i espai vital*

CONTROL DELS MITJANS
DE COMUNICACIÓ

HOMOFÒBIA I MASCLISME

CREMA DE LLIBRES NAZI

© picture-alliance/Georg Goebel

ADOLF HITLER

GUETOS

Barri en que eren obligats a viure els jueus concentrats, que separats de la resta de la societat

El més destacat és el Gueto de Varsòvia (450.000 jueus)

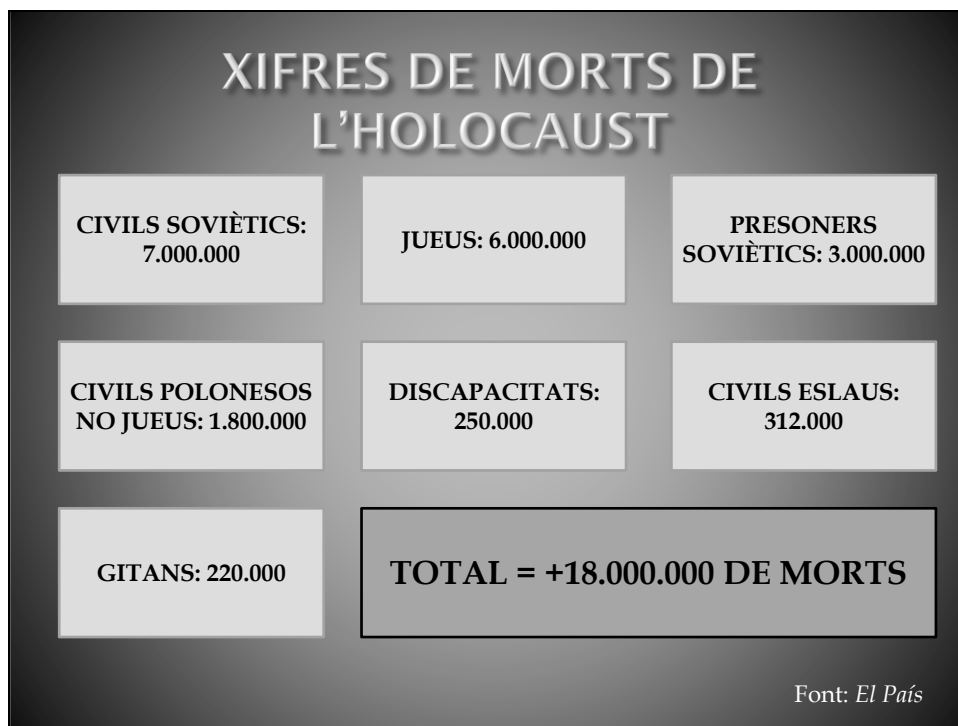
GEOGRAFIA DELS CAMPS

DOC. 5 LOS CAMPOS DE CONCENTRACIÓN Y DE EXTERMINIO

PRESONERS DELS CAMPS

ANNEX 3. ENQUESTA DE SATISFACCIÓ

Proposta de cinema a l'aula: enquesta de satisfacció

Nom i llinatges: _____

Curs: _____

1. Indica el teu nivell de satisfacció respecte les següents qüestions marcant un número de l'1 al 5, sent l'1 la nota mínima i 5 la màxima.

Quin nivell de satisfacció tens amb el visionat de la pel·lícula *El noi del pijama de ratlles*?

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

Quin nivell de satisfacció tens amb el debat realitzat a l'aula?

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

Quin nivell de satisfacció tens amb la redacció individual?

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

Quin nivell de satisfacció tens amb la quantitat de feina que has hagut de fer en aquesta proposta?

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

Quin nivell de satisfacció tens amb la col·laboració dels teus companys?

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

2. Respon breument les següents preguntes:

Què destacaries en positiu d'aquesta proposta?

Què canviaries per millorar aquesta proposta?

Creus que el cinema t'ha resultat útil per aprendre més i millor? Per què?

T'agrada que l'alumnat tingui major participació a les dinàmiques de l'aula?
 Creus que és positiu o negatiu?

Havies fet activitats relacionades amb el cinema abans?

ANNEX 4. RÚBRIQUES D'AVALUACIÓ

Abans del visionat: qüestionari de preguntes

CRITERIS	0 punts	1 punt	1.5 punts	2 punts
Demostració de coneixements (85%)	No demostra coneixements en absolut	Demostra coneixements, però comet errors importants.	Demostra coneixements, però comet errors poc greus.	Demostra tots o pràcticament tots els coneixements transmesos
Capacitat de síntesi (5%)	Fa un discurs exageradament llarg o curt.	Excedeix molt els límits d'extensió.	Excedeix un poc els límits d'extensió.	S'atén als paràmetres exigits.
Ortografia i morfosintaxis (5%)	Hi ha més de 15 errors ortogràfics o morfosintàctics.	Hi ha entre 10 i 15 errors ortogràfics o morfosintàctics.	Hi ha entre 5 i 9 errors ortogràfics o morfosintàctics.	Hi ha entre 0 i 4 errors ortogràfics o morfosintàctics.
Demostració de vocabulari tècnic (5%)	Comet errors greus de comprensió de paraules clau.	Empra un vocabulari poc acurat i adient.	Empra un vocabulari acurat i adient.	Empra un vocabulari totalment acurat i adient.

Després del visionat: redacció individual

CRITERIS	0 punts	1 punt	1.5 punts	2 punts
Demostració de coneixements (70%)	No demostra coneixements en absolut	Demostra coneixements, però comet errors importants.	Demostra coneixements, però comet errors poc greus.	Demostra tots o pràcticament tots els coneixements transmesos
Capacitat de síntesi (7.5%)	Fa un discurs exageradament llarg o curt.	Excedeix molt els límits d'extensió.	Excedeix un poc els límits d'extensió.	S'atén als paràmetres exigits.
Cohesió del text (signes de puntuació i ús de connectors) (7.5%)	El text no està cohesionat en absolut.	Múltiples errors. El text té problemes de cohesió.	Alguns errors de certa rellevància. El text està ben cohesionat.	Pocs errors poc rellevants. El text està molt ben cohesionat.
Ortografia i morfosintaxis (7.5%)	Hi ha més de 15 errors ortogràfics o morfosintàctics.	Hi ha entre 10 i 15 errors ortogràfics o morfosintàctics.	Hi ha entre 5 i 9 errors ortogràfics o morfosintàctics.	Hi ha entre 0 i 4 errors ortogràfics o morfosintàctics.
Demostració de vocabulari tècnic (7.5%)	Comet errors greus de comprensió de paraules clau.	Empra un vocabulari poc acurat i adient.	Empra un vocabulari acurat i adient.	Empra un vocabulari totalment acurat i adient.

Després del visionat: debat

CRITERIS	0 punts	1 punt	1.5 punts	2 punts
Demostració de coneixements (30%)	No demostra coneixements en absolut	Demostra coneixements, però comet errors importants.	Demostra coneixements, però comet errors poc greus.	Demostra tots o pràcticament tots els coneixements transmesos
Claredat d'exposició (25%)	No es fa entendre pràcticament res.	S'expressa malament i causa problemes de comprensió.	Fa una correcta exposició però amb diversos errors.	Es fa entendre perfectament.
Capacitat de síntesi (15%)	Fa un discurs exageradament llarg o curt.	Excedeix molt els límits d'extensió.	Excedeix un poc els límits d'extensió.	S'atén als paràmetres exigits.
Participació activa (15%)	No participa ni escolta en cap moment.	No participa però demostra atenció pels altres.	Participa però només quan li és obligatori. Atén.	Participa molt activament i interactua molt amb els companys.
Respecte pels companys (15%)	No deixa parlar als companys i comet faltes de respecte.	No deixa parlar als companys de forma contínua.	És respectuós però té algun problema amb algun company.	Respecta els torns de paraula i les opinions contràries.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- AGUILAR, E. (2010). La aplicación didáctica del Cine en 1º de Educación Secundaria Obligatoria. Una propuesta sobre Historia del Antiguo Egipto, *Revista Electrónica de Didácticas Específicas*, 3, 1-7.
- ÁLVAREZ, N. (2002). Cine y educación en la España de las primeras décadas del siglo XX. Tres concepciones del cine educativo, *Tarbiya, Revista de Investigación e Innovación Educativa*, 31, 39-66.
- ARÓSTEGUI, J. et al. (2013). *Història del Món Contemporani*, Espanya, Vicens Vives.
- BERMÚDEZ, N. (2008). El cine y el vídeo: recursos didácticos para el estudio y enseñanza, *Revista de Teoría y Didáctica de las Ciencias Sociales*, 13, 101-123.
- CLAREMBEAUX, M. (2010). Educación en cine: memoria y patrimonio, *Comunicar*, 35, 25-32.
- FUENTES-MORENO, C. i AMBRÓS-PALLARÉS, A. (2020). Panorámica de la trilogía cine, historia y educación en España (1995-2020), *Panta Rei: revista digital de Historia y didáctica de la Historia*, 2, 197-223.
- GARCIA-RAFFI, X. (2013). Cine y Educación, *Archivo de arte valenciano*, 94, 381-392.
- GARCÍA, R. (2007). El cine como recurso didáctico, *Eikasia. Revista de filosofía*, 13, 123-127.
- GÓMEZ, J. (1997). Propuesta didáctica para una historia del cine español en la clase de E/LE, a ALONSO, K., MORENO, F. i GIL, M., *El español como lengua extranjera: del pasado al futuro: actas del VIII Congreso Internacional de ASELE*, Editorial Universidad de Alcalá, Alcalá de Henares, 423-430.
- Grupo "Imágenes de la historia" (1998). El cine en la clase de historia, *Comunicar*, 11, 87-93.
- GUICHOT, V. (2014). Cine e historia reciente de la educación española. Relato de una experiencia valiosa para la formación de los educadores, *Cabás*, 11, 141-160.

- LARA, F., RUIZ, M. i TARÍN, M. (coord.) (2019). *Cine y Educación. Documento Marco*. Madrid: Academia de las Artes y las Ciencias Cinematográficas de España.
- LÓPEZ, J. (2014). La I Guerra Mundial: una propuesta didáctica desde el cine y la historia cultural, *Quaderns digitals: Revista de Nuevas Tecnologías y Sociedad*, 79, 1-10.
- LÓPEZ, N. (2010). Cine e historia en la clase de ELE: propuesta didáctica para *Las Trece Rosas* y *Machuca*, *RedELE*, 20, 1-14.
- MARTÍNEZ-SALANOVA, E. (2003). El valor del cine para aprender y enseñar, *Comunicar*, 20, 45-52.
- NÚÑEZ-GARCÍA, V.M. (2014). El cine como recurso didáctico en el aula. El trabajo por competencias en historia contemporánea, *I Seminario Iberoamericano de Innovación Docente de la Universidad Pablo de Olavide*, 1-5.
- OLIVIERO, C. (2005). El uso del cine en la clase de ELE: una propuesta didáctica, *RedELE*, número especial, 43-49.
- PEÑALVER, T. (2015). El cine como recurso didáctico: una propuesta de programación didáctica, *Edetania*, 47, 221-232.
- RUIZ, F. (1994). Cine y enseñanza, *Comunicar*, 3, 74-80.
- RUIZ, F. (1998). Preliminares para una didáctica del cine: la detección de ideas previas, *Comunicar*, 11, 37-42.
- RUIZ, I. (2018). ¿Ver películas en la escuela es una cuestión de reflexión o de reflexividad?, *Afluir*, 30-49.
- VALERO, T. (2005). Cine e Historia: una propuesta didáctica, *Making of: Cuadernos de cine y educación*, 32, 21-27.